

УДК 373.091.2(480)(045)

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-1\(19\)-1388-1396](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-1(19)-1388-1396)

Швардак Маріанна Василівна доктор педагогічних наук, доцент; доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту, Мукачівський державний університет, <https://orcid.org/0000-0002-9560-9008>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОСВІТЬНОГО СЕРЕДОВИЩА У ФІНСЬКИХ ШКОЛАХ

Анотація. Стаття присвячена вивченню особливостей формування освітнього середовища у фінських школах. Відомо, що Фінляндія – країна, яка займає лідируючу позицію в світових рейтингах якості освіти. Разом з тим, це одна з країн, яка брала активну участь у реформуванні української освіти. Чимало її ідей лягло в основу концепції Нової української школи. Досвід Фінляндії і надалі вивчається українськими педагогічними та науково-педагогічними працівниками з метою виокремлення цінних ідей для подальшого впровадження в українську освіту. Одним із першорядних напрямів реформування освіти є освітнє середовище. Мета статті – аналіз освітнього середовища фінських шкіл задля виявлення ключових особливостей його формування. З'ясовано, що освітнє середовище закладу освіти трактується в нормативних документах як сукупність належних і безпечних умов, що створюються в закладі освіти для навчання, виховання, розвитку здобувачів освіти і праці педагогічних працівників. Виявлено, що освітнє середовище у закладах Фінляндії організовано таким чином, щоб створити належні і безпечні умови для освітньої діяльності школярів та педагогічної діяльності вчителів. Визначено, що освітнє середовище фінських шкіл характеризується впровадженням комплексного інтегрованого підходу, що об'єднує фізичну, екологічну, психологічну та цифрову безпеку, комфортність, доступність, інклюзивність, безбар'єрність, умотивованість, інноваційність та практичну орієнтованість. Ці особливості сприяють формуванню високоякісного та гармонійного освітнього середовища, яке сприяє всебічному розвитку, взаєморозумінню та активному навчанню.

Ключові слова: освітнє середовище, заклад освіти Фінляндії, фізична, екологічна, психологічна та цифрова безпека, комфортність, доступність, інклюзивність, безбар'єрність, умотивованість, інноваційність та практична орієнтованість.

Shvardak Marianna Vasylivna Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor; associate professor of the department of pedagogy of preschool, primary education and educational management, Mukachiv State University, <https://orcid.org/0000-0002-9560-9008>

FEATURES OF EDUCATIONAL ENVIRONMENT FORMATION IN FINNISH SCHOOLS

Abstract. The article is devoted to the study of the peculiarities of the formation of the educational environment in Finnish schools. It is known that Finland is a country that occupies a leading position in the world rankings of the quality of education. At the same time, this is one of the countries that actively participated in the reform of Ukrainian education. Many of her ideas formed the basis of the concept of the New Ukrainian School. The experience of Finland will continue to be studied by Ukrainian pedagogical and scientific-pedagogical workers in order to highlight valuable ideas for further implementation in Ukrainian education. One of the primary areas of education reform is the educational environment. The purpose of the article is to analyze the educational environment of Finnish schools in order to identify the key features of its formation. It was found that the educational environment of an educational institution is interpreted in normative documents as a set of proper and safe conditions created in an educational institution for training, education, development of students and the work of pedagogical workers. It was found that the educational environment in Finnish institutions is organized in such a way as to create proper and safe conditions for the educational activities of schoolchildren and the pedagogical activities of teachers. It was determined that the educational environment of Finnish schools is characterized by the implementation of a complex integrated approach that combines physical, environmental, psychological and digital safety, comfort, accessibility, inclusiveness, barrier-freeness, motivation, innovation and practical orientation. These features contribute to the formation of a high-quality and harmonious educational environment that promotes comprehensive development, mutual understanding and active learning.

Keywords: educational environment, educational institution of Finland, physical, environmental, psychological and digital safety, comfort, accessibility, inclusiveness, barrier-free, motivation, innovativeness and practical orientation.

Постановка проблеми. Відомо, що Фінляндія – країна, яка займає лідируючу позицію в світових рейтингах якості освіти. Разом з тим, це

одна з країн, яка брала активну участь у реформуванні української освіти. Чимало її ідей лягло в основу концепції Нової української школи (2016). Досвід Фінляндії і надалі вивчається українськими педагогічними та науково-педагогічними працівниками з метою виокремлення цінних ідей для подальшого впровадження в українську освіту.

Фінську систему освіти вважають однією з найбільш дитиноцентризованих та демократичних у світі. Головними її меседжами є довіра, безпечність, комфорт, доступність, безбар'єрність, практикоорієнтованість.

Одним із першорядних напрямів реформування освіти є освітнє середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Освітнє середовище досліджували як зарубіжні (Дж. Гібсон, У. Мейс, Т. Менг, П. Сальберг, М. Турвей, В. Ясвін та ін.), так і українські (І. Бех, Є. Бондаревська, Т. Гуркова, С. Максимова, О. Пехота, Н. Рибка, В. Семиченко, С. Сисоєва, Т. Ткач, А. Цимбалару та ін.) вчені.

Мета статті - аналіз освітнього середовища фінських шкіл задля виявлення ключових особливостей його формування.

Виклад основного матеріалу. Освітнє середовище закладу освіти трактується в нормативних документах як сукупність належних і безпечних умов, що створюються в закладі освіти для навчання, виховання, розвитку здобувачів освіти і праці педагогічних працівників [3].

На основі проходження міжнародного наукового стажування «Особливості фінської системи освіти» з освітніми виїздами до Фінляндії (2023 р.) та на основі опрацювання наукової літератури виокремлено фізичні, екологічні, психологічні, цифрові аспекти безпечного та комфортного освітнього середовища у фінських школах.

Варто відмітити той факт, що Фінляндія – країна невеликих за кількістю учнівського контингенту шкіл, у яких у середньому навчаються до 300 здобувачів освіти. Заклади освіти фінансуються з державного та місцевого бюджетів, дотримуючись принципу «гроші ходять за дитиною», у результаті реалізації якого – фіни переконані, що «краща школа та, яка поруч».

Освітнє середовище у закладах Фінляндії організовано таким чином, щоб створити належні і безпечні умови для освітньої діяльності школярів та педагогічної діяльності вчителів.

Територія фінського закладу освіти, як правило, негороджена; разом з тим – охорона в закладі – відсутня. Пов'язано це з високим рівнем безпеки у країні загалом. Натомість, територія школи може бути огорожена «живим» парканом – це екологічно і є модною тенденцією у Фінляндії. У дворі школи – кілька парковок: для автомобілів, велосипедів та мопедів (до електросамокатів у Фінляндії ставляться неохоче).

У приміщеннях фінських шкіл здебільшого великі панорамні вікна з екологічно чистих матеріалів. По-перше, це відкритий простір; по-друге, це необхідність, через великі вікна надходить більше сонячного світла (Фінляндія є країною Північної Європи, яка практично, не бачить сонця). Також фіни дуже турбуються за якість системи вентиляції повітря у закладах освіти.

Холи, коридори, класні кімнати – затишні, охайні, комфортні, мотивуючі. Учні ходять по школі переважно в шкарпетках, а той і босоніж. По коридорах – не бігають, бо немає примусового сидіння за партою. Разом з тим, незважаючи на комфортність знаходження всередині, в обід школярі виходять на обов'язкову прогулянку (не дивлячись на те, яка на дворі погода – хурделиця, дощ, сніг). Це правило діє в кожній фінській школі задля формування активного здорового способу життя. У школах є окремі приміщення, де діти зберігають спеціальні комбінезони для вулиці. Вони можуть гратися як їм заманеться – стрибати, бігати по калюжах, падати, качатися тощо.

Стіни коридорів, класних кімнат, їдальні – це вільний простір для дитячої творчості з повною відсутністю фабричних стендів. Стіни майорять дитячими роботами, наявні лише «живі стенди», де подається найнеобхідніша інформація. Підлога у коридорах – розмальована (різні геометричні малюнки, лабіринти, елементи ігор типу «знайди за стрілочками»), що сприяє кращому розвитку дитини [6].

Роздягальні школярів знаходяться у коридорах і є відкритими. У холах та коридорах облаштовані комфортні дозвіллеві зони з диванами, пуфами, кріслами різної форми. У школах наявні також спеціальні рекреаційні зони з акваріумом, різними природними експонатами, озелененням; сади і городи, де діти вирощують фрукти та овочі. У всіх школах сортують сміття.

Екологічна грамотність і здоров'язбереження у фінських школах фактично інтегровані в освітній процес.

У класних кімнатах меблі мобільні та модульні, що дозволяє вільно пересуватися та у потрібний момент створити умови для групової взаємодії. Класні кімнати мають різні освітні осередки (схожі до осередків НУШ); наявний широкий спектр дидактичних та всіх необхідних витратних матеріалів; сучасне технічне обладнання (комп'ютери, ноутбуки, планшети); обов'язковою у класній кімнаті є дозвіллева зона [6].

Школярі не сидять струнко перед дошкою чітко один за одним. Суворого режиму на уроках немає. Діти можуть почитати, послухати музику у навушниках, посидіти на пуфах, полежати на дивані під час

уроку. 75 хвилин, така тривалість уроку, не втомлюють фінських школярів. У тамтешніх школах панує свобода школяра, його вибору, але варто підкреслити, що вона не переходить у всюдозволеність чи невихованість.

Крім традиційних класних кімнат у фінських школах є класи трудового навчання, кулінарії, музичного, театрального, циркового мистецтва, живопису, домашньої економіки, фото-, відеостудії, цифрові студії, спортивні зали, лабораторії робототехніки та конструювання тощо. Таким чином, фінські школярі мають широкі можливості для самовираження [4].

Класи трудового навчання наповнені всім необхідним – різним обладнанням, інструментами, витратними матеріалами. Є окремі класи із швейними машинками, різними верстатами тощо. Уроки трудового навчання змішані – хлопці і дівчата вчаться разом. Фіни вважають, що хлопці мають уміти пришити гудзик, а дівчата – забити цвяха. У школах є справжня кухня, де учні вчаться куховарити та самообслуговуватися.

Музичні класи у фінських школах вражають наявністю різноманітних музичних інструментів – від ксилофона до електронної барабанної установки чи синтезатора. За 9 років навчання діти перепробують усе: від сопілки до контрабаса.

У лабораторіях робототехніки та конструювання, цифрових студіях розвивають цифрову грамотність, вивчають програмування, моделювання, пишуть коди для невеликих роботів аби ті рухалися. Також школярі працюють з анімацією, 3D-принтером тощо.

Бібліотека у фінських школах відіграє особливу роль. Головний принцип – «бібліотека не для книг, а для людей». Бібліотечний простір є ресурсним осередком і експериментальним майданчиком, де учасники освітнього процесу втілюють чимало проектів заради посилення читацької культури: проводять різноманітні тренінги, майстер-класи, свята, виставки, конкурси, сімейні дні тощо [6].

Інклюзивна освіта Фінляндії полягає у впровадженні рівнів підтримки дітей з особливими освітніми потребами, у рівності предметів (відсутність класів із поглибленим вивченням окремих предметів) та створенні освітнього простору, адаптованого до індивідуальних потреб школярів. Фіни намагаються максимально інтегрувати всіх дітей в освітній процес. Кожна дитина з особливими освітніми потребами навчається згідно індивідуального плану [1].

Інклюзивна освіта у фінських школах реалізується в кількох формах:

- навчання школярів з особливими освітніми потребами у звичайних класах;

- навчання у змішаних класах, викладання в яких ведеться педагогом-предметником і фахівцем інклюзії паралельно;
- надання спеціальної підтримки (навчання у малих групах із частковим відривом від класу і без відриву від нього);
- диференційоване спеціальне навчання в спецкласах (кількість дітей у класі – до 10 осіб), у яких навчаються діти з важкими порушеннями. З ними працюють 2-3 фахівці і асистент [1].

Водночас, у Фінляндії є кілька спеціальних закладів освіти для дітей з важкими порушеннями поведінки і розумового розвитку.

У школах Фінляндії успішно *впроваджується* реформа безбар'єрного простору (пандуси, широкі коридори, відсутність порогів та інші архітектурні рішення створюють безперешкодний освітній простір для всіх користувачів).

Також варто зазначити, що фіни особливо турбуються про психологічний комфорт, безпеку школярів та педагогічних працівників. Проводять активну антибулінгову/антимобінгову політику. Особливість її в тому, що при виявленні випадку булінгу/мобінгу у школі проводять бесіди не з булером/мобером та жертвою, а з пасивними споглядачами цькування жертви. Таким чином, у школярів та педагогічних працівників формують нульову толерантність до булінгу/мобінгу [7].

У кожній фінській школі створені комфортні умови і для роботи педагогічних працівників. У вчительських облаштовані зони для індивідуальної (кожен має своє робоче місце) та кооперативної роботи; дозвілєві зони з елементами кухні. Найвні технічні зони, які обладнані технічними засобами, а також забезпечені всіма необхідними витратними матеріалами. Є зала для засідань педагогічних працівників. Типова вчительська у фінській школі включає кілька кімнат та обладнана всім необхідним для ефективної роботи вчителя.

Матеріально-технічною базою закладів Фінляндії опікується не директор, а місцевий департамент освіти (муніципалітет), до якого входить мережа закладів освіти.

Директор школи формує заявку про необхідність потрібного на даний момент, на думку педагогічних працівників, обладнання (комп'ютерів, планшетів, телевізорів, зошитів, посібників, канцелярського приладдя для школярів тощо) і подає до муніципалітету. Потреба в ремонті школи заявляється директором таким самим способом – за допомогою заявки, поданої до муніципалітету. Також муніципалітет відповідає за щоденне прибирання приміщень, приготування шкільних обідів та за безліч дрібних щоденних господарських справ. Ніяких порад, а тим паче, вказівок, стосовно освітнього процесу, муніципалітет не робить.

Фронтальних перевірок шкіл та вивчення рівня викладання предметів у Фінляндії не існує, в цьому фіни не бачать потреби. Таким чином, муніципалітет здійснює виключно матеріально-технічний супровід, тобто забезпечує комфортні умови для успішного навчання дітей підвідомчих шкіл [6].

Таким чином, фінська система освіти визначається комплексним підходом до формування освітнього середовища, що включає в себе ряд важливих особливостей, які сприяють досягненню високих стандартів якості та ефективності навчання. Зокрема:

1. Фізична безпека. Фінські школи виділяють значущі ресурси на створення фізично безпечних умов для навчання. Це включає в себе правильне планування інфраструктури, безпечне устаткування навчальних приміщень та дотримання норм безпеки учнями та персоналом.

2. Екологічна безпека. Фінські школи демонструють велику відповідальність перед природою. Зелені шкільні двори, використання відновлюваних джерел енергії та екологічно чисте спорядження стають складовою екологічної безпеки, яка сприяє освіті учнів у дусі екологічної свідомості.

3. Психологічна безпека. У фінських школах приділяється велика увага психологічній безпеці. Система підтримки емоційного благополуччя школярів та працівників, запобігання й реагування на психологічний тиск допомагають створити позитивне та сприятливе психосоціальне середовище [5].

4. Цифрова безпека. З розвитком технологій, фінські школи активно впроваджують цифрові засоби навчання. Забезпечення цифрової безпеки, захисту персональних даних та розуміння етичних аспектів використання технологій є ключовими у формуванні цифрової безпеки.

5. Комфортність та доступність. Фінські школи прагнуть забезпечити комфортні та доступні умови для учнів та педагогічних працівників. Сучасні класи, зони відпочинку та наявність необхідних ресурсів створюють атмосферу, яка сприяє вмотивованому навчанню [5].

6. Рівність. Фінська система освіти акцентує на рівності, забезпечуючи однакові можливості для всіх учнів. Рівний доступ до якісної освіти та врахування різноманітних потреб допомагають підтримувати принцип рівності.

7. Інклюзивність та безбар'єрність. Фінські школи демонструють високий рівень інклюзивності, адаптуючи освітнє середовище для всіх учнів, включаючи особливі освітні потреби. Інклюзивна освіта сприяє взаємодії та розумінню між учнями різних потреб та здібностей.

Фінські школи прагнуть забезпечити безбар'єрний доступ для всіх учнів, ураховуючи різноманітні фізичні та психологічні потреби. Широки

коридори, пандуси, відсутність порогів та інші архітектурні рішення створюють безперешкодний освітній простір для всіх користувачів.

8. Умотивованість. Освітнє середовище у фінських школах побудоване таким чином, щоб сприяти формуванню та розвитку мотивації учнів до навчання. Індивідуальний підхід, комфортний психологічний мікроклімат, цікаві методи навчання та врахування індивідуальних інтересів допомагають стимулювати бажання учнів до саморозвитку [2].

9. Інноваційність. Фінські школи володіють високим рівнем інноваційності в освітньому процесі. Впровадження сучасних технологій, новаторських методів навчання та активна роль учителів у створенні креативного освітнього середовища роблять систему освіти динамічною та сучасною.

10. Практична орієнтованість. Фінська освіта орієнтована на практичність та застосування здобутих знань у реальному житті. Акцент на розвиток навичок, які можна використовувати в повсякденному житті, сприяє практичній підготовці учнів до викликів сучасного світу.

Висновки. Отже, освітнє середовище фінських шкіл характеризується впровадженням комплексного інтегрованого підходу, що об'єднує фізичну, екологічну, психологічну та цифрову безпеку, комфортність, доступність, інклюзивність, безбар'єрність, умотивованість, інноваційність та практичну орієнтованість. Ці особливості сприяють формуванню високоякісного та гармонійного освітнього середовища, яке сприяє всебічному розвитку, взаєморозумінню та активному навчанню.

До перспектив подальшого дослідження відносимо вивчення вимог до вчителів фінських шкіл в умовах сьогодення, до їх професійної діяльності.

Література:

1. Винничук О. Т. Особливості інклюзивної освіти: досвід Фінляндії. *І Всеукраїнська між дисциплінарна науково-практична конференція «Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат»*. 2021. С. 37-40.
2. Гуркова Т. Дефініції понять «освітній простір», «середовище», «освітнє середовище». *Молодь і ринок*. 2019. №4 (171). С.114-118.
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту» 2020 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
4. Цимбалару А. Д. Тенденції моделювання освітнього простору в контексті розвитку початкової освіти у зарубіжних країнах. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2015. <https://core.ac.uk/download/pdf/188188014.pdf>
5. Швардак М. В. Напрями проєктування освітніх систем в умовах Нової української школи. *Науковий журнал Хортицької національної академії. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2023. №9. С.50-59. DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2023-9-6>

6. Sahlberg P. Finnish lessons 3.0: What can the world learn from educational change in Finland? Teachers College Press. 2021. 291 p.

7. Shvardak M., Halus O., Popovych O., Ivanova V., Molnar T. Anti-mobbing Technology in the Conditions of an Educational Institution in Ukraine. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 2021. 12(3). 343-362.

References:

1. Vynnychuk, O. T. (2021). Osoblyvosti inkluzyvnoi osvity: dosvid Finliandii [Features of inclusive education: the experience of Finland]. *I Vseukrainska mizhdystsyplinarna naukovo-praktychna konferentsiia «Inkluzyvna osvita: ideia, stratehiia, rezultat» – 1st All-Ukrainian interdisciplinary scientific and practical conference «Inclusive education: idea, strategy, result»*. 37-40 [in Ukrainian].

2. Hurkova, T. (2019). Definitzii poniat «osvitnii prostir», «seredovyshche», «osvitnie seredovyshche» [Definitions of the terms «educational space», «environment», «educational environment»]. *Molod i rynok – Youth and the market*, №4 (171), 114-118 [in Ukrainian].

3. Zakon Ukrainy «Pro povnu zahalnu seredniu osvitu» [Law of Ukraine "On Comprehensive General Secondary Education"] (2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> [in Ukrainian].

4. Tsymbalaru, A. D. (2015). Tendentsii modeliuvannia osvitnoho prostoru v konteksti rozvytku pochatkovoï osvity u zarubizhnykh krainakh [Trends in the modeling of educational space in the context of the development of primary education in foreign countries]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka – Pedagogical education: theory and practice*. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/188188014.pdf> [in Ukrainian].

5. Shvardak, M. V. (2023). Napriamy proiektuvannia osvitnikh system v umovakh Novoi ukrainskoi shkoly [Directions of designing educational systems in the conditions of the New Ukrainian School]. *Naukovyi zhurnal Khortytskoi natsionalnoi akademii. Serii: Pedahohika. Sotsialna robota – Scientific journal of the Khortytsk National Academy. Series: Pedagogy. Social work*, 9, 50-59. DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2023-9-6> [in Ukrainian].

6. Sahlberg, P. (2021). Finnish lessons 3.0: What can the world learn from educational change in Finland? Teachers College Press [in English].

7. Shvardak, M., Halus, O., Popovych, O., Ivanova, V., & Molnar, T. (2021). Anti-mobbing Technology in the Conditions of an Educational Institution in Ukraine. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 12(3), 343-362 [in English].